

HATÉKONY-E A MAGYAR TÁRSASÁGI JOG?

*A társaság és vezetője közötti,
érdekelletét hordozó szerződések problémája¹*

SOBOR Dávid
doktorandusz (PPKE JÁK, Université Panthéon-Assas Paris II)

Bevezetés

A társaság és vezető tisztségviselője közötti érdekellentét számtalan módon veszélyeztetheti az alapítók által kitűzött közös célok elérését.² E konfliktus legjellemzőbb színterét a társaság és vezetője között létrejött polgári jogi szerződések jelentik:³ a jó gazdaként eljáró ügyvezető az elérhető legjobb áron szerzi be a társaság eredményes működését leginkább elősegítő javakat, *homo oeconomicus* mivolta viszont arra sarkallhatja, hogy a döntéshozatalra gyakorolt befolyását személyes gazdagodásának szolgálatába állítsa. E kontraktusok szabályozása ezért mind az egyes országok,⁴ mind a nemzetközi szervezetek⁵ szintjén a felelős társaságirányítás kulcskérdése. A társasági jog különböző eszközöket vet be a visszaélések megelőzése érdekében: fe-

¹ A tanulmány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0002. sz. projektje (A tudományos kutatások kibontakoztatása a PPKE-n) keretében jelent meg.

² Egy jeles kutatócsoport által alkotott kategóriákba sorolva a vezetők személyes érdeke a következő esetkörökben kerül ellentétbe a társaság érdekeivel: a) a vezetők és a társaság szerződéskötése alkalmával; b) a vezetők díjazásának megállapításakor; c) a társaság üzleti lehetőségének kisajátításakor; valamint d) a társaság értékpapírjainak adásvételekor. Ld. Reiner KRAAKMAN et al.: *The Anatomy of Corporate Law*. Oxford University Press, 2004. 102.

³ Adolph A. BERLE – Gardiner C. MEANS: *The Modern Corporation and Private Property*. Macmillan, 1933. 122.

⁴ Luca ENRIQUES: The Law on Company Directors' Self-Dealing: A Comparative Analysis. *International and Comparative Corporate Law Journal*, 2000/2. 297–333.

⁵ OECD: *Related Party Transactions and Minority Shareholder Rights*. OECD Publishing, 2012. Elérhető: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264168008-en>

lelősségi szabályokat, tájékoztatási kötelezettséget, az adott ügyben érdektelen tisztviselők bevonását vagy éppen tagi döntéshozatalt ír elő, sőt, a legszélsőségesebb esetekre gondolva tiltja egyes szerződésfajták megkötését. A tagságtól elkülönült, önálló operatív döntési és képviselési joggal rendelkező ügyvezetés ugyanakkor a tőkeegyesítő társaságok sikeres működésének záloga,⁶ ezért az érdekellentét elvi esélye az esetek nagy részében nem zárható ki pusztán a vezetők döntési és képviselési jogának megszüntetése útján. A hatékony szabályozás nem az érdekellentétek megszüntetését célozza, hanem a különböző rendelkezésre álló szabályozási eszközök adott jogi kultúrában leghatékonyabb kombinációja révén megpróbálja minimálisra szorítani annak a lehetőségét, hogy a társaság nevében döntő és szerződést kötő fél a közösségi érdek rovására érvényesíthessen azzal ellentétes személyes érdekeket.

A tanulmány első része a joggazdaságtani szempontú nemzetközi kitekintés alapján ismerteti az érdekellentétet hordozó szerződésekre vonatkozó szabályozás legtipikusabb jogi eszközeit. A hatékonyság fokmérője e körben, hogy a bevezetett szabályok képesek-e minimálisra szorítani a társaság vagyontát csökkentő szerződések előfordulását, anélkül, hogy alkalmazásuk túlzott mértékű adminisztrációs költséggel járna, vagy éppen megakadályozná a mindkét fél számára előnyös szerződések megkötését.⁷ A második rész a megvizsgált szabályozási mintákból kiindulva értékeli a hatályos magyar jog állapotát, egyben az új Polgári Törvénykönyv – a dolgozat megírásának pillanatában az Országgyűlés előtt fekvő – Tervezetét⁸ érintő javaslatokat foglalja meg.

Bár a jelen tanulmány kereteit meghaladja a felelősségtani kérdések részletes elemzése, előrebocsátandó, hogy az semmiképp nem hivatott a polgári jogi felelősséget mellékesnek, illetve mellőzhetőnek tartó szerzői vélekedések⁹ alátámasztására. Álláspontom szerint az elemzésben tárgyalt jogi eszközök nem helyettesíthetik a hűség kötelezettségen alapuló vezető tisztviselők felelősség jogintézményét, melynek létét a joggal szemben támasztott erkölcsi jellegű várakozások is indokolják.¹⁰ Az érdekellentéteket szabályozó koherens szabályozás részeként ugyanakkor csökkenthetik a társaság számára potenciálisan kárt okozó, az érdekelt vezető tisztviselő számára pedig anyagi és megítélésbeli elmarasztalás veszélyét rejtő szerződésekkel járó kockázatokat.

⁶ KRAAKMAN et al. i. m. 11.

⁷ ENRIQUES i. m. 303.

⁸ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről.

⁹ „*The effective and low costs systematic protection against director inattention has little to do with the legal regulation of directors duties. That protection resides in investors' ability cheaply to diversify their risks of loss in the stock market.*” Ld. William T. ALLEN: Modern Corporate Governance and the Erosion of the Business Judgment Rule in Delaware Corporate Law. *CLPE Research Paper*, 06/2008. 12. Elérhető: <http://ssrn.com/abstractid=1105591>.

¹⁰ Marleen A. O'CONNOR: How Should We Talk About Fiduciary Duty? Directors' Conflict-of-Interest Transactions and the ALI's Principles of Corporate Governance. *George Washington Law Review*, 1993/61. 967.

1. Nemzetközi minták a szabályozásra

A legtöbb modern jogrendszer tudatosan, a vállalati működés közgazdaságtani realitásaival számot vetve igyekszik kezelni a társaság és a kapcsolt felek¹¹ közötti szerződés-kötés során felmerülő érdekellentétet. Ennek körében legfeljebb a szerződések néhány típusának megkötését tiltja, míg a kevésbé kockázatos, vélhetően a társaság számára is hasznos ügyletek esetében megelégszik az azok megkötésével kapcsolatos döntési jog érdektelen vezető tisztségviselőkre vagy tagokra történő delegálásával. Minden áttekintett külföldi szabályozásban – akár a vezetői vagy tagi jóváhagyással összefüggésben, akár attól függetlenül – kiemelt szerepet kap az érdekelt megkötendő vagy már megkötött szerződéssel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettsége. Végül a hatékonyságot rontó fölösleges adminisztrációs költségek csökkentése érdekében *de minimis*-elven alapuló rendelkezések vonják ki a szabályozás hatálya alól azokat a szerződéseket, melyek csekély jelentőségük folytán nem jelentenek valós kockázatot a társaságok számára.

Ennek megfelelően az elemzés első része négy jellemzően alkalmazott társasági jogi szabályon keresztül mutatja be, milyen módon kezelik a vizsgált jogrendszerek a gazdasági társaság és vezetői közötti érdekkonfliktust.¹² Ezek sorrendben a következők: a társaság számára veszélyes ügyletek tilalmazása, az ügylet felfedése, az ügylet megkötéséről szóló döntés érdektelen vezetők kezébe helyezése és végül a tagi jóváhagyás előírása. A későbbiekben levonandó következtetések szempontjából lényeges megjegyezni, hogy a nemzetközi kitekintésben bemutatott szabályok mindegyike *kifejezetten* a társaság és a kapcsolt fél közötti szerződéses kapcsolatra vonatkozik. Tehát nem általában a vezető tisztségviselő – mint érdekelt képviselő – szerződéskötési képességét érintik, és nem is olyan alapelvi jellegű rendelkezésekről van szó, amelyeket a bíróságok háttérszabályként alkalmaznak a vezetői visszaélések megelőzésére. Megfogalmazásukból és rendszerbeli elhelyezkedésükből egyértelműen kiolvasható az érdekellentétek kezelésére irányuló jogalkotói akarat, ami alkalmazásukat, értelmezésüket is megkönnyíti.

1.1. Az ügylet tilalmazása

A legtöbb kontinentális jogrendszer hagyományosan érvénytelennek tekinti a képviselőnek a képviselttel kötött szerződéseit, kivéve, ha a képviselt külön felhatalma-

¹¹ A társaság és vezetői közötti, valamint a társaság és egyes tagjai, részvényesei közötti érdekellentét kérdését nem lehet elválasztani egymástól. Az ezekből eredő visszaélések megelőzését célzó rendelkezéseknek ezért a legtöbb jogrendszerben a vezető tisztségviselőn kívül más címzettjei is vannak: tagok, jelentősebb befolyással rendelkező részvényesek, bármely érdekelt részvételével működő cégek, stb. A jelen tanulmány emiatt helyenként az érdekellentétek szélesebb körének érzékeltetése céljából – az országoként eltérő felsorolások fölösleges ismételtetése helyett – a számviteli előírásokból ismert „kapcsolt fél” fogalmát használja.

¹² A négy vizsgált szabályról részletes – bár a jelen tanulmány születésekor már részben hatályukat veszített szabályokon alapuló – joggazdaságtani elemzést tartalmaz. ENRIQUES i. m.

zására tekintettel nem merül fel érdekellentét.¹³ Míg azonban a vitathatatlan erkölcsi alapokon nyugvó¹⁴ jogelv általában alkalmazandó a polgári jogi szerződéses kapcsolatokban, a társasági jogra differenciáltabb, a társaságok gazdasági vonatkozásait jobban figyelembe vevő speciális szabályozás jellemző. Ennek célja, hogy kizárja azon ügyletek megkötését, amelyek nagy valószínűséggel kárt okoznának a társaságnak, ám a képviselttel kötött szerződés hagyományos tilalmán nem akadnának fenn: például mert az adott ügylet megkötésekor nem az érdekelt vezető tisztségviselő képviseli a társaságot. A vizsgált országok társasági joga ugyanakkor általában – az érdektelen vezető tisztségviselők vagy a tagok jóváhagyásának függvényében – lehetővé teszi a társaság számára is előnyös feltételeket tartalmazó kontraktusok létrejöttét.

Szakirodalmi álláspont szerint a múltban széles körben érvényesült a vezető tisztségviselő és az általa vezetett gazdasági társaság közötti szerződéskötésre vonatkozó tilalom.¹⁵ A *common law* alapján azt nem az adott ügylet tartalma zárta ki, hanem a két fél közötti jogviszony fiduciárius jellege.¹⁶ Eredetileg a 1867-es francia társasági törvény 40. cikke is tiltotta a vezető tisztségviselőket, hogy érdekeltséget szerezzenek a társasággal közös „vállalkozásban vagy beszerzésben”. Az alaposabb vizsgálat azonban rámutat, hogy a tilalom már eredetileg sem volt feltétlen:¹⁷ az angol jogban a társasági szerződés,¹⁸ a francia jogban pedig a legfőbb szerv engedélyezhette az érdekellentétet hordozó kontraktusok megkötését. A joggazdasági elemzés rávilágít az engedékenységek okára: a szerződő felek közötti érdekellentét elhárítása esetén a vezető tisztségviselőnek a társaság vagyoni helyzetében, szükségleteiben való tájékozottsága olcsóbb, a társaság érdekeit jobban szolgáló beszerzéseket tesz lehetővé. Emiatt a modern társasági jogot nem jellemzi a társaság és vezetője közötti ügyletek általános tilalmazása. Az adott vállalkozás specifikus szükséglete, a szerződések megkötésével, illetve teljesítésével kapcsolatos költségek csökkentése, valamint a megállapodások bizalmi jellege is indokolhatja a vezetőkkel kötött szerződéseket.

Az általános tilalom mellőzése ugyanakkor nem jelenti azt, hogy egyes, a cég számára jelentős kockázattal járó szerződések ne lennének kizárhatóak a társaság és vezetője közötti jogügyletek köréből.¹⁹ Ilyen szigorúbb elbárást indokolhat a társaság által a vezetőknek nyújtott kölcsön, illetve az érdekükben vállalt a kezesség. Míg ugyanis sok más szerződés esetében helye lehet a tisztességesség vizsgálatának,

¹³ ENRIQUES i. m. 304.

¹⁴ KUNCZ Ödön: *A részvénytársaság védelme igazgatósági tagjainak egyéni érdekeivel szemben*. Gombos Ferencz Könyvsajtója, Kolozsvár, 1909. 11.

¹⁵ KRAAKMAN et al. i. m. 111.

¹⁶ „*The inability to contract depends not on the subject-matter of the agreement, but on the fiduciary character of the contracting party*” *Aberdeen Railway v Blaikie Brothers* (1854) Macq HL 461, Lord Cranworth indokolása, idézi: David KERSHAW: *Company Law in Context*. Oxford University Press, 2009. 436.

¹⁷ ENRIQUES i. m. 304.

¹⁸ KERSHAW i. m. 440.

¹⁹ Maurice COZIAN – Alain VIANDIER – Florence DEBOISSY: *Droit des sociétés*. Litec, 2006. 262.

illetve a társaság számára nyújtott előnyök és az okozott hátrányok mérlegelésének, addig a kölcsön-típusú szerződésekről eleve feltételezhető, hogy nem a társaság érdekét szolgálják, vagy ha mégis, a társaság könnyen talál a vezető tisztségviselő helyett más szerződő partnert.²⁰ Ezzel összefüggésben az 1966-os francia társasági törvény hatálybalépése óta tiltja a korlátozott felelősségű társaságoknak²¹ és a részvénytársaságoknak,²² hogy kölcsönt vagy folyószámlahitelt nyújtsanak vezető tisztségviselőiknek, vagy kezességet vállaljanak utóbbiak tartozásaiért. A korlátozás nem vonatkozik a jogi személyiséggel rendelkező vezető tisztségviselők számára nyújtott kölcsönökre. Kölcsönadói oldalon pedig kivételezettek a pénzügyi intézmények, amelyek finanszírozhatják vezető tisztségviselőiket, amennyiben a szerződés a megszokott tevékenységük körébe tartozik és „szokásos feltételekkel” jön létre.

A tilalom mellett és ellen szóló érvek jogalkotói mérlegelésének változását illusztrálja az angol és az amerikai jog fejlődése. Az angol társasági jogban a vezetővel kötött kölcsönszerződésekre vonatkozó szabályozás több változáson ment át a közelmúltban.²³ Az igazgatóknak nyújtott kölcsönök elterjedésére reagálva az 1980-as társasági törvény megtiltotta az ilyen típusú szerződéseket. Ez a tilalom egészen a 2006-os *Companies Act* hatálybalépéséig érvényben maradt. Az új szabályozás azonban megszüntette annak abszolút jellegét és lehetővé tette, hogy a legfőbb szerv engedélyezze a vezetők részére nyújtott hitelt, kölcsönt, illetve a tartozásukkal összefüggésben vállalt kezességet.²⁴ Az amerikai jog ezzel ellentétes fejlődést mutat. Az *Enron*-botrányt követően a társasági jogi szabályozás a szigorítás irányába mozdult el, így a jogalkotó a 2002-ben elfogadott *Sarbanes–Oxley* törvényben megtiltotta a tőzsdei részvénytársaságoknak, hogy kölcsönt nyújtsanak vezetőik részére.²⁵ Fontos megjegyezni, hogy a tilalom a vezető tisztségviselők személyes céljait szolgáló kölcsönökre vonatkozik, a cég érdekében megelőlegezett összegekre – például a céges hitelkártya szabályszerű használatára – nem.²⁶

Összességében elmondható, hogy bár a vizsgált jogrendszerek egyike sem tilmazza általánosságban a társaság és vezető tisztségviselői közötti szerződéseket, korlátok közé szorítja a kockázatosnak tartott kölcsön-típusú ügyletek megkötését. A korlátozás alóli kivételek körének megvonásánál érzékelhető az a tudatosított jogalkotói cél, hogy ne lehetetlenüljenek el a társaság működését, érdekeit szolgáló szerződések. A szelektív módon meghatározott tilalom így képes betölteni a szerepét, vagyis ki tudja zárni a visszaélés kockázatával járó, a társaság számára nagy valószínűség szerint hátrányos szerződéseket anélkül, hogy a szabályozás költsége meghaladná a vele járó előnyöket.

²⁰ KRAAKMAN et al. i. m. 112.

²¹ *Code de commerce* L223-21. cikk.

²² Egyszintű irányítási modell esetében: *Code de commerce* L225-43. cikk; kétszintű irányítási modell esetében: L225-91. cikk.

²³ KERSHAW i. m. 458.

²⁴ *Companies Act* 197. cikk.

²⁵ KRAAKMAN et al. i. m. 112.

²⁶ *Securities Exchange Act of 1934* 13. cikk, k) pont.

1.2. Az ügylet felfedése

A szakirodalom régóta a nyilvánosságot tartja a társaság vezetése feletti ellenőrzés egyik fő eszközének.²⁷ Az Európai Unió országaiban a korlátolt felelősségű társaságokra,²⁸ valamint a tőzsdén jegyzett gazdasági társaságokra²⁹ vonatkozó könyvviteli előírások kötelezővé teszik a kapcsolt felekkel kötött szerződések („*related party transactions*”) fő tartalmi elemeinek közzétételét, összhangban a Bizottság által megfogalmazott felelős társaságirányításról szóló közleménnyel.³⁰ Az éves beszámoló keretében megvalósított időszakos tájékoztatás követelménye a tőzsdei jelenléthez kötődő speciális befektető-védelmi szempontot tükröz. A szabályozott piacon való jegyzéssel összefüggő előírásokon kívüli, szűk értelemben vett társasági jogi szabályozás ugyanakkor országról országra eltérő képet mutat.

A 2006-os angol *Companies Act* 177. cikke alapján a társaság igazgatójának előzetesen jeleznie kell az igazgatóság többi tagjának, ha bármely, a társaság által kötendő szerződésben akár közvetlenül, akár közvetetten érdekelt. A törvényi előírás a korábbi szigorú *common law* szabály helyébe lépett, mely alapján a részvényesek, vagy legalábbis az érdektelen igazgatók jóváhagyása hiányában minden ilyen megállapodás érvénytelen volt.³¹ Az érdekelttség jellegére és jelentőségére is kitérő bejelentés az igazgatótanács ülésén vagy a többi igazgatónak küldött írásbeli értesítéssel tehető meg. A tájékoztatás teljes körű kell legyen, ezért amennyiben a későbbiekben kiderül, hogy a bejelentés pontatlan volt, ki kell egészíteni azt. Amennyiben a társaság igazgatója olyan már megkötött ügyletben érdekelt, amelyről valamilyen okból nem tájékoztatta a többi igazgatót, a bejelentést haladéktalanul pótolni kell.³² A bejelentési kötelezettség megszegése esetén az érintett igazgató a *common law* szerinti polgári jogi felelősség mellett büntetőjogi szankciókkal is számolhat.³³ Ugyanakkor a korábbi szabályozáshoz képest újdonság, hogy a 177. cikkben előírt bejelentés megtörténtét követően megkötött szerződés – a társasági szerződés ellenkező rendelkezése hiányában – nem érvényteleníthető arra hivatkozással, hogy azt nem hagyta jóvá a társaság legfőbb szerve.³⁴

²⁷ Klaus J. HOPT: Modern Company and Capital Market Problems: Improving European Corporate Governance After Enron. In: J. ARMOUR – J. A. McCAHERY (szerk.): *After Enron, Improving Corporate Law and Modernising Securities Regulation in Europe and the US*. Hart, Oxford, 2006. 445–496.

²⁸ A Tanács 1978. július 25-i, 78/660/EGK (negyedik) irányelve a Szerződés 54. cikke (3) bekezdésének g) pontja alapján meghatározott jogi formájú társaságok éves beszámolójáról, 43. cikk 1. bek. (7b).

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 1606/2002/EK. számú Rendelete a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról, amely kötelezővé tette az IAS 24 számviteli standard alkalmazását az Európai Unió országaiban.

³⁰ Ld. az Európai Bizottság *Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward* (A társasági jog korszerűsítése és a vállalatirányítás javítása – terv az előrelépéshez) című 2003. évi közleménye, 3.1.1 cikk e) pont.

³¹ KERSHAW i. m. 446.

³² *Companies Act*, 182. cikk.

³³ *Companies Act*, 183. cikk.

³⁴ *Companies Act*, 180. cikk.

A francia jogalkotó – az előző vázlatpontban tárgyalt tilalmazott szerződések körének megvonásán túl – komplex szabályozással védelmezi a társasági érdeket a vezetői visszaélésekkel szemben. Az érdekellentétet hordozó szerződések megkötéséhez a korlátolt felelősségű társaság (*société à responsabilité limitée*) és az egyszerűsített részvénytársaság (*société par actions simplifiée*) esetében a legfőbb szerv utólagos jóváhagyását rendeli, míg részvénytársaságok (*société anonyme*) esetében ezt megelőzően az igazgatótanács előzetes engedélyét is kötelezővé teszi (részletesen ld. a következő két pontban). E társaságirányítási eszközök működésében kulcsszerepet játszik a jóváhagyás megadására jogosult társasági szervnek juttatott információ.

A francia szabályozás körébe korlátolt felelősségű társaság esetében a társaság és ügyvezetője vagy bármely tagja között létrejövő szerződés beletartozik. Részvénytársaság és egyszerűsített részvénytársaság esetében a vezető tisztségviselőnek minősülő személyek mellett a 10 százalékot meghaladó szavazati joggal rendelkező részvényesekkel kötött szerződések esnek a törvény hatálya alá. A tagokkal, részvényesekkel kötött szerződésekre vonatkozó megszorítások érthetők, hiszen a vezető tisztségviselők gyakran nem saját, hanem azon tagok, részvényesek érdekében vállalnak a társaság számára hátrányos kötelezettségeket, akiknek pozíciójukat köszönhetik.³⁵ Annak érdekében, hogy az érdekeltek ne tudják kijátszani a szabályozást, annak hatálya kiterjed a strómanon keresztül kötött szerződésekre, valamint minden olyan más gazdasági társasággal kötött megállapodásra, amelyben a kft. ügyvezetője vagy tagja, illetve a részvénytársaság vezető tisztségviselője korlátlanul felelős tag, vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag.³⁶

A korlátolt felelősségű társaságoknál az ügyvezető, illetve – ha a társaságnál működik ilyen – a könyvvizsgáló külön jelentést köteles a legfőbb szerv elé terjeszteni a közvetlenül vagy közvetítők útján a társaság és ügyvezetője vagy tagja között létrejött szerződésekről.³⁷ A jogszabály nem csak a formai követelményeket tekintve szigorúbb az imént ismertetett angol szabályozásnál, de a jelentés tartalmát jóval részletesebben írja körül. Ennek fel kell sorolnia a tagok jóváhagyására bocsátott összes szerződést, az érdekelt ügyvezetők vagy tagok nevét, a szerződések típusát, tárgyát és legfontosabb feltételeit (ár, kedvezmények, fizetési határidő, kamat, biztosítékok stb.), a szerződések szolgáltatások jelentőségét, valamint az ezekkel összefüggő tárgyévi kifizetéseket.³⁸ A részvénytársaságok esetében az igazgatóság,³⁹ illetve felügyelőbizottság⁴⁰ elnökének a közgyűlés utólagos jóváhagyását kell kérni az ügyvezető szerv által előzetesen engedélyezett szerződésekre. Ezzel párhuzamosan köteles a könyvvizsgálót is tájékoztatni ezekről, aki a tárgyban külön jelentést készít a legfőbb szerv részére. A szabályozás körébe minden olyan szerződés beletar-

³⁵ OECD i. m. 22.

³⁶ SOBOR Dávid: A gazdasági társaság és vezető tisztségviselője közötti szerződések a társasági jogban. *Gazdaság és jog*, 2009/7–8. 30.

³⁷ *Code de commerce*, L223-19. cikk.

³⁸ Philippe MERLE: *Droit commercial. Sociétés commerciales*. Dalloz, 2011. 247.

³⁹ *Code de commerce*, L225-40. cikk.

⁴⁰ *Code de commerce*, L225-88. cikk.

tozik, amelyet a részvénytársaság vezető tisztségviselőnek számító tisztségviselőjével (igazgató, cégvezető) vagy 10 százalékot meghaladó szavazati joggal rendelkező részvényesével köt. A könyvvizsgálói jelentés tartalmára a korlátolt felelősségű társaságnál megismerthez hasonló részletességű szabályok vonatkoznak.⁴¹

A részvényesek megfelelő tájékozottsága a társaság irányításában résztvevő szemlélyel kötött jogügyletekről csökkenti a köztük és a vezető tisztségviselők közötti információs aszimmetriát, kiiktatva ezzel a gyakorlatban előforduló visszaélések egyik fő tényezőjét. A tájékoztatási kötelezettség egyúttal a további társaságirányítási eszközök⁴² előszobájának is tekinthető, hiszen mind a későbbiekben tárgyalt jóváhagyási mechanizmusok, mind a vezetőkkel szemben érvényesített kártérítési perek előfeltétele az érdekellentétet kiváltó szerződés feltételeinek ismerete.⁴³ Az érdekellentétet hordozó ügyletek rendszeres nyilvánosságra hozatala ezen felül a társasági jogi kultúra fejlesztéséhez is hozzájárulhat, feltételezve, hogy a vezető tisztségviselők nem működnek közre olyan szerződések megkötésében, amelyeket a nagyközönség előtt maguk is szégyellnek. Ráadásul a társaságirányítás nyilvánosságára vonatkozó szabályok viszonylag enyhe, a gazdasági szereplők működését kevésbé korlátozó állami beavatkozást jelentenek,⁴⁴ ezért akkor sem elvetendő az alkalmazásuk, ha a gyakorlatban nem mindig váltják be a hozzájuk fűzött reményeket.

A társaságirányítás nyilvánosságára vonatkozó szabályok hátrányaként azonban megemlíthető, hogy messze nem költségmentesek, hiszen – különösen a francia jog által előírt könyvvizsgálói feladatok⁴⁵ miatt – jelentős adminisztrációs terhet keletkeztetnek a vállalkozások oldalán. Ez ugyanakkor nem jár kéz a kézben a részvényesek tényleges informáltságával. Georges Ripert már a XX. század közepén is szkeptikusan írt a terjedelmes, de kevesek által olvasott részvényesi tájékoztatókról, melyek volumene azóta csak tovább nőtt.⁴⁶ Valóban, „a kevesebb néha több”: korántsem bizonyos, hogy az igazgatóságtól kapott brosúrák lehetővé teszik a társaság működésére egyébként kevés befolyással bíró kisebbségi részvényesek számára a vezetőkkel kötött szerződések érdemének megítélését.⁴⁷

Külföldi kitekintésünk azt mutatja, hogy a társaság számára érdekellentéttel összefüggő kockázatot hordozó ügyletek felfedése a felelős társaságirányítási rendszerek fontos részét képezi. Tény azonban, hogy önmagukban az információs szabályok nem elegendőek a vezető tisztségviselők hűségének biztosítására: a jogrendszernek további eszközökkel kell azt elősegítenie.⁴⁸

⁴¹ *Code de commerce*, R225-31. cikk.

⁴² KRAAKMAN et al. 23.

⁴³ KRAAKMAN et al. 105.

⁴⁴ HOPT i. m. 463.

⁴⁵ Jean-François BARBIÉRI: Loi NRE, conventions réglementées et conventions libres, les nouvelles contraintes pour le commissaire aux comptes. *Bulletin Joly Sociétés*, 3/2003. 251–265.

⁴⁶ Georges RIPERT: *Les aspects juridiques du capitalisme moderne*. LGDJ, 1951. 118.

⁴⁷ OECD i. m. 70.

⁴⁸ OECD i. m. 9.

1.3. Érdektelen tisztségviselők közreműködése

Számos külföldi jogrendszerben kötelező, vagy legalábbis erősen ajánlott a tőkeegyesítő társaságok és vezetőik közötti szerződésekhez az ügyvezető vagy ellenőrző testület engedélyét kérni.⁴⁹ A gazdasági társaság és vezetője közötti érdeklentét feloldásának kézenfekvő módjáról van szó, hiszen a szerződés megkötéséről ez esetben érdektelen, ugyanakkor a társasággal szemben lojális magatartásra köteles személyek dönthetnek. Ez a jogi megoldás leginkább a jellemzően nagyobb apparátust foglalkoztató, professzionális irányítás mellett működő részvénytársasági forma keretében valósítható meg. A döntés jogát *board*-rendszerű irányítás esetében az igazgatótanács (vagy külön ilyen célra létrehozott bizottság), német típusú irányítási rendszert követő társaságoknál pedig a részvényesi érdekek érvényesülését ellenőrző felügyelőbizottság gyakorolhatja. A lényeg, hogy az érintett igazgató – az ügylet előző pontban taglalt felfedését követően – nem vehet részt a döntéshozatalban.

A francia *société anonyme* esetében az előző pontban ismertetettek szerint a szabályozás körébe tartozó szerződés megkötéséhez az igazgatótanács,⁵⁰ illetve – német típusú irányítási modell alkalmazása esetén – a felügyelőbizottság⁵¹ előzetes engedélye szükséges. A döntés meghozatalakor az érdekelt nem vehet részt a szavazásban. Az engedély elmaradásához meglehetősen szokatlan⁵² szankciót fűzött a jogalkotó, ugyanis a törvény megfogalmazása szerint ilyen esetben a megkötött szerződés „érvényteleníthető”, ha hátrányos következményekkel járt a társaság számára. Ebben az esetben a szerződés megtámadása mellett az okozott kár érdekelt általi megtérítése is követelhető.⁵³ A szankciók alkalmazása azonban jelentősen függ a részvényesi akarattól: a közgyűlés a könyvvizsgáló által készített, az előzetes engedélyezésre vonatkozó eljárási szabályok megsértésének okait bemutató külön jelentés alapján utólag jóváhagyhatja a szerződést, kizárva ezzel az érvénytelenség alkalmazását.⁵⁴

Az amerikai részvénytársasági jog⁵⁵ fejlődésében meghatározó jelentőséggel bír az igazgatósági tagokkal szemben indított felelősségi perek gyakorlata. Az igazgatótanács előzetes engedélye is ebben a kontextusban kap szerepet, mint az érdekelt igazgató kártérítési felelősségével kapcsolatos kockázatot csökkentő jogi eszköz. Az egyes tagállamok joga alapján a társaság – vagy a nevében pereskedő részvényesek – arra hivatkozással követelhetnek kártérítést, hogy az igazgatók megszegték gondossági (*duty of care*), avagy hűség (i *duty of loyalty*) kötelezettségüket. A gondossági kötelezettségre alapított ügyekben a felpereseknek meg kell döntenie azt a bíróságok által alkalmazott vélelmet, hogy az igazgatók a megfelelő információk birtokában,

⁴⁹ KRAAKMAN et al. i. m. 106.

⁵⁰ *Code de commerce* L225-38. cikk.

⁵¹ *Code de commerce* L225-86. cikk.

⁵² Dominique SCHMIDT: *Les conflits d'intérêts dans la société anonyme*. Joly, 2004.

⁵³ *Code de commerce* L225-42. és L225-90. cikkek.

⁵⁴ MERLE i.m. 477.

⁵⁵ Az elemzés az amerikai részvénytársaságok jelentős részének otthont adó Delaware állam jogával foglalkozik.

jóhiszeműen és abban a meggyőződésben jártak el, hogy az adott jogcselekmény a társaság érdekét szolgálta (*business judgment rule*).⁵⁶ A gondossági vélelem megdöntése azonban a társaság által kötött szerződések esetében igen ritkán sikerül:⁵⁷ általánosságban nagyobb sikerrel kecsegtet – így az igazgatók számára is sokkal nagyobb kockázatot hordoz – a hűségi kötelezettség megszegésére alapított kereset. Amennyiben ugyanis bebizonyosodik a társaságban érintett személy érdekeltisége, már ez utóbbinak kell bizonyítania, hogy a jogügylet tisztességes feltételekkel jött létre („*fairness review*”). Az érdekelt vezető tisztségviselő tehát igen komoly anyagi kockázatot vállal, ha saját szakállára megkötí a tervezett szerződést a társasággal. A bizonyítási teher azonban megfordul, ha a társasággal megkötött szerződéséhez az érdektelen igazgatók többsége vagy egy erre a célra létrehozott speciális bizottság előzetesen hozzájárult.⁵⁸ Ezért – bár nem kötelező – a felelősségi perekkel járó kockázat csökkentése érdekében az érdekelt igazgató számára erősen ajánlott a szerződés megkötése előtt beszerezni kollégái engedélyét.

A bemutatott szabályozásbeli különbségek és némi funkcióbeli eltérés ellenére a társaság és vezetője közötti érdekellentét kezelése hasonló alapelven nyugszik a francia és az amerikai jogban. Az elvi megközelítés szerint az érdekelt részvétele nélkül tartott döntéshozatal révén a vezető tisztségviselővel kötött szerződés is csak egy lesz a jogügyletek tömegéből, melyekről az érdektelen igazgatóknak a társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kell döntenie. Az ügyvezető szervtől kapott engedély a legtöbb jogrendszerben kizárja a szerződés későbbi bírói érvénytelenítését, így biztonságossá teszi a társaság számára előnyös szerződések megkötését.⁵⁹ A jellemzően testületi ügyvezetéssel, professzionális segítő apparátussal és házon belüli jogással működő részvénytársaságok esetében az előzetes jóváhagyásról szóló határozathozatal sem jelent aránytalanul magas többletköltséget, és adott ügylet megkötésében sem okoz jóvátehetetlen késedelmet. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy bizonyos esetekben ez a szabályozási eszköz is csődöt mondhat. Adott társaságon belül a kapcsolt felekkel kötött szerződések túlzott gyakorlattá válása esetén kialakulhat olyan helyzet, amelyben az adott szerződésben érdektelen igazgatókat kölcsönös szívességek vagy a társaság vagyonának kisajátítása iránti közös érdek fűzi össze az érdekelt igazgatóval, és ez elhomályosítja az éleslátásukat. Egyes gazdaságokban ugyanezt okozhatja a hasonló szocializáció miatti összetartozás-tudat, vagy éppen az érdekelt igazgató

⁵⁶ ENRIQUES i. m. 322.

⁵⁷ A közelmúltban a Delaware-i bíróság a „Southern Peru” részvénytársaság ügyében jelentős összegű kártérítést ítél meg a társaság kisebbségi részvényeseinek az irányító részvényessel (és az igazgatótanácsban öt képviselő igazgatókkal) szemben, mert az utóbbi érdekkörébe tartozó cég felvásárlásakor a részvények árát túl magas összegben határozták meg. Ld. William A. GROLL – David LEINWAND: Judge and Banker. Valuation Analyses in the Delaware Courts. *Penn State Law Review* Vol. 116:3, 2012. 965. Elérhető: <http://www.pennstatelawreview.org/116/3/116%20Penn%20St.%20L.%20Rev.%20957.pdf>

⁵⁸ *Delaware General Corporation Law* 144. §.

⁵⁹ KRAAKMAN et al. i. m. 108.

személyes befolyása a többi igazgató felett.⁶⁰ Nem árt tehát, ha végső soron maguk az ellenérdekelték, a társaság részvényesei is ítéletet mondhatnak a szerződésről.

1.4. Döntés az ellenérdekelt által

Az ideális – mindkét fél érdekeinek megfelelő, tisztességes – szerződések tartalma egymással egyenrangú, ellenérdekelt felek alkuja nyomán alakul ki. Ebből kiindulva jelentősen csökkenti a gazdasági társaság és a kapcsolt fél közötti érdekellentétből eredő visszaélések esélyét, ha a tagok, részvényesek is nyilatkozhatnak a szerződés érdeméről. Ugyanakkor a tőkeegyesítő társaságok sikere⁶¹ részben a tagságtól elkülönült, önálló döntéshozatali joggal rendelkező ügyvezetésen alapul, ezért a legtöbb jogrendszer csak visszafogottan enged teret a tagi döntéshozatalnak a felelős társaságirányítási szabályok körében.⁶²

Az angol *Companies Act* meghatározott tárgyú megállapodások érvényességét a részvényesek előzetes engedélyétől teszi függővé. A 188–226. cikkeken található szabályozás részletesen meghatározza azokat a szerződéseket, amelyeket a társaság – jellegükre vagy pénzügyi jelentőségükre tekintettel – csak a legfőbb szerv felhatalmazása alapján köthet meg a vezető tisztségviselőkkel. A törvény ide sorolja a 2 évnél hosszabb határozott időtartamra kötött munkaszerződést, a „jelentős értékű”, vagyis a cég eszközállományának 10 százalékát (de legalább 5000 fontot) elérő értékű, valamint 100 000 fontnál magasabb összegű ellenszolgáltatással járó szerződéseket, valamint az igazgatóknak nyújtott hitelt, kölcsönt és az érdekükben vállalt kezességet.

Az angol szabályozás az igazgatóra tekintettel harmadik személlyel, illetőleg az igazgatóhoz „kapcsolódó” személyekkel (családtag, *partnership* formájú cégben üzlettárs, az igazgató legalább 20 százalékos részesedésével vagy 20 százalékot meghaladó szavazati jogával működő gazdasági társaság, stb.) kötött ügyletekre is kiterjed.⁶³

Az érdekellentétet keletkeztető szerződések tagok általi elbírálását Franciaország szabályozza a legszélesebb körben. A társaság és a kapcsolt fél közötti szerződést a korlátolt felelősségű társaság, a részvénytársaság, valamint az egyszerűsített részvénytársaság legfőbb szervének is utólag jóvá kell hagynia. A korlátolt felelősségű társaság taggyűlése⁶⁴ és az egyszerűsített részvénytársaság közgyűlése⁶⁵ a könyvvizsgáló vagy – ha nincs ilyen a cégnél – a vezető tisztségviselő által a tájékoztatási szabályok körében leírtak szerint elé terjesztett jelentésről szavaz. A részvénytársaság közgyűlése⁶⁶ a könyvvizsgáló által – az előzetes engedélyt megadó testülettel kapott információk alapján – összeállított külön jelentés alapján döntheti el, hogy jó-

⁶⁰ KERSHAW i. m. 434.

⁶¹ RIPERT i. m.

⁶² KRAAKMAN et al. i. m. 110.

⁶³ *Companies Act* 203. cikk.

⁶⁴ *Code de commerce*, L223-19. cikk.

⁶⁵ *Code de commerce*, L227-10. cikk.

⁶⁶ *Code de commerce*, L225-40. cikk.

vághagyja-e a kapcsolt személyekkel kötött szerződéseket. Az érdekelt személy egyik társasági forma esetén sem vehet részt a határozathozatalban, és részesedését sem a határozatképesség, sem a többség kiszámításához nem kell figyelembe venni.

A jóváhagyás legfőbb szerv általi elutasítása nem érinti a szerződések érvényességét, ugyanakkor – a törvényi megfogalmazás szerint – lehetővé teszi az érdekelt, illetve az ügyvezető testület más tagjainak felelősségre vonását. Megjegyzendő, hogy maga a jóváhagyás sem zárja ki a későbbi felelősségre vonást, bár ebben az esetben nyilvánvalóan nehezebb helyzetből indul kárigény érvényesítője. Ugyanakkor a francia társaságirányítási szabályozásban jelentős súllyal bíró „társaság eszközeivel való visszaélés” (*abus de biens sociaux*) tényállása⁶⁷ jelentette büntetőjogi fenyegetettség miatt a vezető tisztségviselők mindenképpen érdekeltek az eljárási szabályok betartásában és a tagi jóváhagyás beszerzésében.⁶⁸

A legfőbb szerv közreműködése azzal a kétségtelen előnnyel jár, hogy – a szabadpiaci alkuval kialakult kontraktusokhoz hasonlóan – mindkét ellenérdekelt fél maga nyilváníthatja ki, hogy a szóban forgó szerződés megfelel-e az érdekeinek. Az eljárás ugyanakkor a teljesítésben késedelmet okoz, adminisztrációs költségekkel jár, ráadásul olyan szakértelmet követel meg a tagoktól, amellyel azok nem biztos, hogy rendelkeznek. Ezen felül a jogalkotónak megoldást kell találni a társaság vagyonát a többségi tagok, részvényesek javára csökkentő szerződések jelentette kockázatra is. A nagy részletességgel megalkotott francia szabályozás ezzel is számol, ugyanakkor az érdekelt szavazásból való kizárása ténylegesen a kisebbség szavazataival való döntést eredményezhet, ami szélsőséges esetben terepet adhat a társasággal ellentétes érdekeket követő kisebbségi részvényesek önérdekének a többség ellenében történő érvényesítésének. Ez a kockázat azonban kezelhetővé válik, amennyiben képes az adott jogrendszer a társasági érdek védelmére, akár a szavazati jog hatalmasság-jellegének korlátozása révén is.⁶⁹

1.5. A szabályozás költségeinek csökkentése

A fentiekben tárgyalt jogintézményekkel kapcsolatban nem szabad elfelejteni, hogy azok – a múltbéli tapasztalatokból okulva – a társaság szempontjából jelentős anyagi vonzattal jár, nagy kockázatot jelentő szerződések ellenőrzés alá vonását szolgálják. Funkciójuknak azonban csak akkor tudnak megfelelni, ha az alkalmazásukkal járó költségek nem haladják meg a várható megtakarítást. Erre tekintettel a komplex társaságirányítási szabályozást tartalmazó jogrendszerek nagy része – *de minimis* elvet alkalmazva – kivonja a nagyobb adminisztrációs költséget generáló előírások alól a társaság számára jelentéktelen szerződéseket.

Az angol társasági jogban a *Companies Act* kivételeket határoz meg mind az előzetes tájékoztatásra, mind az előzetes igazgatósági engedélyre vonatkozó szabályok

⁶⁷ *Code de commerce* L241-3. cikk (korlátolt felelősségű társaság) és L242-6. cikk (részvénytársaság).

⁶⁸ OECD. i. m. 27.

⁶⁹ Anne-Laure CHAMPETIER DE RIBES-JUSTEAU: *Les abus de majorité, de minorité et d'égalité*. Dalloz, 2010.

alól. A 177. cikk 6. bekezdése alapján az igazgató nem köteles előzetesen bejelenteni az előkészített szerződésben való érdekeltségét, ha arról ésszerűen nem feltételezhető, hogy érdekellentétet keletkeztet. A rugalmas törvényi meghatározást a bírói gyakorlatnak kell kitöltenie tartalommal, ám feltehető, hogy a kivétel egyaránt vonatkozhat az ügylet csekély értékére, illetve az érdekeltség elhanyagolható mértékére (pl. 1 százalék körüli részesedés a társasággal szerződő vállalatban).⁷⁰ A kölcsöntípusú szerződésekkel összefüggő előzetes igazgatósági engedélyre vonatkozó előírások ezzel szemben pontosan meghatározott kivételeket tartalmaznak: nem kell az előzetes engedély a 10 000 font alatti kölcsönhöz, hitelhez, illetve kezességhez⁷¹, valamint a vállalat érdekében felmerült kiadások megelőlegezése céljából felvett 50 000 font alatti pénzösszeg kifizetéséhez.⁷²

A francia jogalkotó is rugalmas, az egyes gazdasági társaságok számára személyre szabható rendelkezésekkel határozta meg a kivételként kezelt „szabad szerződések” (*conventions libres*) körét. A *Code de commerce* L223-20. cikke kivonja a tagi jóváhagyás hatálya alól azokat a megállapodásokat, amelyeket a korlátolt felelősségű társaság a „mindennapi üzletmenet körében, szokásos feltételekkel” kötött. Bár a részvénytársaság esetében is mentesülnek a komplex – előzetes igazgatótanácsi engedélyt és utólagos közgyűlési jóváhagyást követelő – eljárás alól a „mindennapi üzletmenet körében, szokásos feltételekkel” kötött szerződések,⁷³ a 2001-es „új gazdasági szabályozás” ezek számára is kötelezővé tett egy egyszerűsített eljárást. Az érdekeltnek tájékoztatnia kell az igazgatótanács (illetve a felügyelőbizottság) elnökét a megkötött „szabad szerződésekről”, aki az ezeket tartalmazó listát átadja a testület többi tagjának és a könyvvizsgálónak. Miután az új szabályozás hatálybalépése az adminisztrációs terhek jelentős növekedését eredményezte, egy 2003-ban végrehajtott átfogó módosítás kivonta a tájékoztatási kötelezettség alól azokat a szerződéseket, amelyek „tárgyuk, illetve pénzügyi vonzataik alapján” egyik fél számára sem jelentősek.⁷⁴

2. Hatékony-e a magyar társasági jog?

Hazai társasági jogunk fejlődésében nagy szerepet játszott a külföldi minták átvétele, ám az így kialakult szabályozás magán viseli a „jogi transzplantátumok” jellegzetességeit.⁷⁵ A jogalkotó messzemenően figyelembe vette a legtöbbször kizárólagos vagy többségi részesedéssel rendelkező külföldi befektetők igényeit, akik saját jogrendszerükből ismert, ott bevált hatékony, rugalmas irányítási formák átültetését

⁷⁰ KERSHAW i. m. 449.

⁷¹ *Companies Act* 207. cikk.

⁷² *Companies Act* 204. cikk.

⁷³ *Code de commerce* L225-40. és L225-87. cikkek.

⁷⁴ SOBOR i. m. 32.

⁷⁵ VARGA Csaba: Jogátvitel, jogátvétel. In: VARGA Csaba: *Jogfilozófia az ezredfordulón*. Szent István Társulat, 2004. 87.

szorgalmazták.⁷⁶ Hiányzik azonban az azokat övező szabályrendszer, jogi kultúra figyelembevétele, így a magyar társasági jog – szemben a mintaként tekintett országokkal – nem tartalmaz koherens szabályozást a társaság és vezetője, tagja közötti érdekellentétek kezelésére. Ennek következtében sem hatályos társasági jogunkat, sem az új Polgári Törvénykönyv Tervezetét vizsgálva nem találkozhatunk a vizsgált országokéhoz hasonlóan átgondolt, az érdekellentétek mélyén rejlő etikai és közgazdaságtani problémákat figyelembe vevő szabályozással. A törvény a szerződések egyetlen kategóriáját sem tiltja kimondottan, ugyanakkor az alábbiakban bemutatásra kerülő, némileg következtelen bírói gyakorlat következtében a megállapodások széles körét fenyegeti érvénytelenség. Az ügyletek felfedését egyedül az egyszerűsített beszámoló készítésére nem jogosult vállalkozásokra vonatkozó számviteli szabályok teszik kötelezővé, a szűk értelemben vett társasági jog nem foglalkozik a kérdéssel. Az érdektelen vezető tisztségviselőknek nincs szerepe a társaság és a kapcsolt felek közötti szerződések elbírálásában, tagi jóváhagyást pedig csak a korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó – nem kellő részletességgel meghatározott – szabályok írják elő.

A gazdasági társaságok – és végső érdekeltjeik, a tagok – érdekeinek védelme, valamint a jogbiztonság követelménye speciális, a vezető tisztségviselővel kötött szerződések által felvetett érdekellentéteket figyelembe vevő társasági jogi szabályozást tesz szükségessé. Az egyes szerződéstípusokhoz kötődő kockázatok eltérő mértékére tekintettel meghatározandók a tiltott, a jóváhagyáshoz kötött és a szabadon megköthető ügyletek kategóriái. Az érdekellentétek teljes körének kezelése érdekében a szabályozást a korlátolt felelősségű társaság esetében tanácsos kiterjeszteni a tagokra, a részvénytársaságnál pedig az érzékelhető befolyással (a szavazatok 5-10 %-ával) rendelkező részvényesekre. A kiskapuk bezárása céljából ugyancsak annak hatálya alá kell vonni a felsoroltak *közeli hozzátartozóit*, valamint minden olyan gazdasági társaságot, amelyben az előbbieket *jelentősebb érdekeltiséggel* rendelkeznek (pl. vezető tisztséget töltenek be, felügyelőbizottsági tagok, többségi tagok vagy részvényesek). Az alábbiakban – a nemzetközi kitekintésünk során tárgyalt jogi stratégiák alapulvételével – sorra vesszük, hogy a jelenlegi, illetve az új Polgári Törvénykönyv tervezete szerinti szabályozás milyen módosításokra szorul.

2.1. Sui generis társasági jogi tilalom helyett a képviselő szabályain alapuló korlátozás

Mind a hatályos,⁷⁷ mind az új Polgári Törvénykönyv Tervezet szerinti⁷⁸ társasági jog alapján a vezető tisztségviselő jogosult mind az operatív döntések meghozatalára, mind a társaság képviselőjére. Ez a döntéshozatali és képviselői jog magától értetődően kiterjed a szerződések társaság nevében történő megkötésére, tekintet

⁷⁶ SÁRKÓZY Tamás: Húsz éves a gazdasági társaságok törvényi szabályozása. *Gazdaság és jog*, 2009/1. 3–8.

⁷⁷ Ld. Gt. 21. § és 29. § (1) bek.

⁷⁸ Új Polgári Törvénykönyv Tervezete 3:18. § (1) bek. és 3:26. § (1) bek.

nélkül azok tartalmára vagy az ellenérdekelt fél személyére. Sem a Gt., sem az új Ptk. Tervezet nem tartalmaz olyan előírást, amely megtiltaná meghatározott tárgyú szerződések megkötését a gazdasági társaság és vezetője vagy tagja között. A bíróságok a társaság és vezetője közötti szerződések érvényességével kapcsolatos kérdéseket mindeddig – *sui generis* társasági jogi szabályozás hiányában – a polgári jog általános rendelkezéseinek alkalmazásával válaszolták meg. Ez azt jelenti, hogy egyes szerződéseket azok jóerkölcsbe ütközése miatt érvénytelenítettek, másoktól a képviseleti jogi szabályok megszegése miatt tagadták meg a joghatást,⁷⁹ megint másokat pedig – az előbbi alapelvi jelentőségű szabályok megsértésének hiányában – érvényesnek nyilvánítottak. Az így kialakult joggyakorlat – a tárgyalat külföldi országok szabályaival ellentétben – szinte kizárólag az aláírók személyére tekintettel tilalmazza egyes szerződések megkötését.

A Legfelsőbb Bíróság egy esetben megállapította egy felszámolás alatt álló cég és annak felszámolója között létrejött adásvételi szerződés semmisségét, egyrészt a képviselet szabálytalansága, másrészt a jóerkölcsbe ütközés miatt.⁸⁰ Indokolásában fogalmilag kizárt kettősségnek minősítette, hogy az adott értékesítés során a felszámoló egy személyben járt el a felszámolás alatt álló adós gazdálkodó szervezet képviselőjeként és vevőként is. Egy korábbi döntés alapján ennél is tágabb körben tekinthetők semmisnek a fennálló érdekellentét ellenére megkötött jogügyletek: szintén a Ptk. 221. § (3) bekezdését sérti, valamint a jóerkölcsbe ütközik a készfizető kezességi szerződés, ha a kezességet vállaló cég igazgatója és annak a gazdasági társaságnak az ügyvezetője, akiért a kezességvállalás történt, azonos személy.⁸¹ A Pécsi Ítéltábla eseti döntése ugyanakkor az azonos vezető tisztségviselőkkel rendelkező társaságok közötti ügyleteken belül azon szerződésekre szűkíti a jogellenességet, amelyek megkötésénél ugyanazon képviselők járnak el.⁸² Egyes bírói indokolások olvasata alapján azonban ez a tilalom sem abszolút: a két oldalon álló azonos személy általi képviselet nem eredményezi automatikusan minden esetben a jogügylet semmisségét. A képviselő csak akkor nem járhat el, ha a konkrét ügy összes körülményei alapján a két oldal érdekeinek ellentéte, szembenállása megállapítható.⁸³

A bírói gyakorlat helyesen észleli tehát az érdekellentétek etikai vonatkozásait, ám a problémát kizárólag a képviselet fogalmával köti össze,⁸⁴ figyelmen kívül hagyva

⁷⁹ A képviseleti szabályok megszegésének jogkövetkezményeiről ld. BODZÁSI Balázs: Az álképviselet legújabb bírói gyakorlatának elemzése. *Themis*, 2005. 4–16.

⁸⁰ EBH 1999. 35.

⁸¹ BH 1998. 138.

⁸² BDT. 2010. 2194.

⁸³ Ld. Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.215/2007/4. sz. határozata.

⁸⁴ Ld. Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.188/2009/4. sz. határozata, mely szerint a taggyűlés jóváhagyását előíró rendelkezés „az ügyvezetőt megillető teljes körű képviseleti jog korlátozása, és kifejezetten a szerződést kötő felek személyéhez kötődik. E korlátozás azt jelenti, hogy az ügyvezető a társaság tagjával – valamint a Gt. 150. § (2) bekezdésében felsorolt egyéb személyekkel – kötendő szerződés megkötését megelőzően köteles ehhez a taggyűlés jóváhagyását kérni. E rendelkezés azt a célt szolgálja, hogy kontroll alá helyezze bizonyos szerződések megkötését, hogy az ügyvezető e kérdésekben önállóan ne dönthessen.”

az érdekeltek által az operatív döntések meghozatalára gyakorolt befolyást. Ezáltal elegendő lehet, ha az érdekelt vezető tisztségviselő helyett más személy írja alá az érdekellentétet keletkeztető szerződést: annak érvényessége a társaság számára hátránytalan mivolta ellenére sem lesz megkérdőjelezhető. Ellenkező előjelű kockázatot hordoz a képviselő és a képviselt személy közötti szerződések tilalmának következetes alkalmazása: számos, a gazdasági társaságok számára egyébként hasznos tartalmú szerződés nem létezővé, érvénytelenné, vagy legalábbis csak igen nyakatekert érveléssel⁸⁵ kikényszeríthetővé válhat.

Az új Polgári Törvénykönyv Tervezete is csak az általános képviseleti jog körében foglalkozik az érdekellentét kérdésével. A 6:17. § egyértelműsíti, hogy a képviselő és a képviselt közti érdekellentét fennállása ellenére kötött szerződés jogkövetkezménye – amennyiben a képviselt a képviselet alapításakor nem tudott az érdekellentétről – a szerződés megtámadhatósága. Témánk szempontjából azonban az új jogszabálynak nincs igazi hozadéka: továbbra sem lesz egyértelmű a szankcionált jogügyletek köre, és továbbra sem részesül védelemben a társaság az olyan nagy kockázatú – kapcsolt féllel kötött – szerződésekkel szemben, melyeket az adott ügyletben érdektelen képviselője ír alá a nevében.

A kialakult joggyakorlatból a jogalkotónak le kell vonnia a tanulságot. Kívánatos lenne, hogy az új Polgári Törvénykönyv korlátolt felelősségű társasággal és részvénytársasággal foglalkozó fejezetei meghatározzák azon, a társaság szempontjából túlzott kockázattal járó szerződések körét, amelyeket e társaságok – az aktuálisan eljáró képviselőjük személyétől függetlenül – nem köthetnek meg. A nagy vállalati botrányok nyomán kialakult egységes nemzetközi gyakorlatra tekintettel elsősorban azok a kölcsön-, hitel és kezességi szerződések tilalmazandók, amelyek révén a társaság (a pénzügyi intézmények kivételével) a vezető tisztségviselője érdekében vállalt pénzügyi kötelezettséget.

A tilalomba ütköző szerződésekkel szemben – a fennálló joggyakorlatnak megfelelően – az érvénytelenség jogkövetkezményének alkalmazása indokolt. Az eredeti állapot helyreállításával, illetve ennek lehetetlensége esetén a felek közötti elszámolással kapcsolatos nehézségeket pedig orvosolhatja, ha a vezető tisztségviselő felelőssége is megállapítható minden olyan kárért, amelyet a tilalom megszegésével a társaságnak okoz.

2.2. Nagy társaságokra korlátozott információs szabályok

A vezető tisztségviselővel kötött szerződések felfedése csak a számviteli törvény alapján kötelező a nagyobb forgalmat bonyolító – vagyis egyszerűsített beszámoló készítésére nem jogosult – társaságok számára. A rendelkezés az Európai Unió negyedik társasági jogi Irányelvével összhangban előírja, hogy az éves beszámolóhoz csatolt „kiegészítő mellékletben be kell mutatni azon kapcsolt felekkel lebonyolított

⁸⁵ Ld. Pécsi Ítéletábla Pf. IV.20.008/2008/6. sz. határozatában foglalt indokolást, amely a Ptk. 200. § (2) bekezdése szerinti „eltérő jogkövetkezményként” kezelte a legfőbb szervnek az 1988. évi VI. tv. 97. § alapján a betéti társaságban kötelező jóváhagyását.

ügyleteket, amelyek bemutatásáról e törvény külön nem rendelkezik, ha ezen ügyletek lényegesek és nem a szokásos piaci feltételek között valósultak meg”.⁸⁶ Be kell mutatni az ügyletek értékét, a kapcsolt féllel fennálló kapcsolat jellegét és az ügyletekkel kapcsolatos egyéb, a társaság pénzügyi helyzetének megítéléséhez szükséges információkat. A kapcsolt fél fogalmába az alkalmazandó IAS 24 standard alapján mind a vezető tisztségviselő, mind a társaság felett jelentős befolyással vagy ellenőrzéssel rendelkező tag, mind ezek közeli hozzátartozói beletartoznak. A szabályozás a számviteli törvény esetében természetes pénzügyi szemléletet tükrözi, amikor lehetővé teszi az egyedi ügyletekre vonatkozó információk ügyletek jellege szerinti összesítését, „ha az összesítés nem akadályozza az érintett ügyleteknek a vállalkozó pénzügyi helyzetére gyakorolt hatásának a megítélését”.

A budapesti tőzsdén jegyzett társaságok számára többletkövetelményt tartalmaznak a BÉT Felelős Társaságirányítási Ajánlásai. Az igazgatóság tagjának tájékoztatnia kell az igazgatóságot és (amennyiben működik) a felügyelő bizottságot, amennyiben a társaság (vagy annak bármely leányvállalata) valamely ügyletével kapcsolatban neki (illetve vele közeli kapcsolatban álló személyeknek) jelentős, személyes érdekeltsége áll fenn.⁸⁷ Egységes irányítási rendszer esetén a tájékoztatás címzettje az igazgatótanács és az audit bizottság. Megemlítendő ugyanakkor, hogy a „puha jog” részét képező felelős társaságirányítási ajánlások a *comply or explain* elven alapulnak,⁸⁸ vagyis alkalmazásuk jogi eszközökkel nem kikényszeríthető.

Álláspontom szerint a kapcsolt féllel kötött szerződések felfedésére vonatkozó szabályoknak a szűk értelemben vett társasági joganyagban is helye van. Indokolt lenne tőzsdei jelenléttől függetlenül minden részvénytársaságra alkalmazandó szabályként kötelezővé tenni az érdekelt igazgató számára a megkötendő szerződés ügyvezető vagy ellenőrző testületnek való bejelentését. A magyar bíróságok gyakorlata azt mutatja, hogy az érdekellentétek a kisebb méretű gazdasági társaságok működésében is valós nehézségeket okoznak, ezért az üzleti év során a vezető tisztségviselőkkal, tagokkal, illetve befolyásos részvényesekkel kötött szerződések főbb tartalmi elemeit (a szerződő feleket, a szerződés tárgyát, időtartamát, a kikötött ellenértéket és minden más, a társaságot terhelő lényeges kötelezettséget) bemutatni – a legfőbb szervnek címzett – jelentés készítését érdemes lenne általános jelleggel kötelezővé tenni a korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok számára. A megnövekedett mértékű tájékoztatási kötelezettségek megkönnyítenék a tagi, illetve kisebbségi jogok gyakorlását, egyszersmind elősegítenék a társasági jogi kultúra fejlődését.

⁸⁶ Számviteli tv. 89. § (6) bek.

⁸⁷ BUDAPESTI ÉRTÉKTŐZSDE ZRT. FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁSI BIZOTTSÁGA: *Felelős Társaságirányítási Ajánlások*. 2.6.1. (Letölthető: http://bet.hu/topmenu/kibocsatok/tarsasagiranyitas/felelos_tars_ir.html?pagenum=2)

⁸⁸ Ld. Gt. 312. § (2) bek.; ld. még HALÁSZ Vendel – KECSKÉS András: *Társaságok a tőzsdén*. HVG-ORAC, 2011. 213.

2.3. Az érdektelen tisztségviselők mellőzése

A külföldi jogrendszereknél látottak alapján az ügyvezető vagy ellenőrző testület adott szerződésben érdektelen tagjai által adandó előzetes engedély kötelezővé tétele hazai jogunkban a részvénytársaságoknál jöhet szóba. A BÉT Felelős Társaságírányítási Ajánlásait alkalmazó tőzsdei társaságokban a napi üzletmenettől eltérő – testületi és menedzsment tagokkal, illetve velük közeli kapcsolatban álló személyekkel kötött – ügyletek esetén a tranzakciót és annak feltételeit el kell fogadtatni a felügyelő bizottsággal (amennyiben működik ilyen a részvénytársaságnál), illetve egységes irányítási rendszer esetén az audit bizottsággal. Azonban sem a hatályos Gt., sem az új Polgári Törvénykönyv Tervezete nem tartalmaz előzetes testületi engedélyezésre vonatkozó szabályt, sem olyan előírást, amely megtiltaná egy részvénytársaság igazgatójának, hogy részt vegyen az ügyletről szóló döntésben.

Az adott szerződésben érdektelen tisztségviselők által megadandó előzetes engedély kötelezővé tétele – az érdekelt vezető tisztségviselő adott ügyre vonatkozó döntési jogának megszüntetése révén – jelentősen lecsökkentené az érdekellentétekkel összefüggő kockázatot. Az új Polgári Törvénykönyvben ezért a részvénytársaság mindkét formája esetében – a vezérigazgatóval működő zártkörű részvénytársaság kivételével – szükséges lenne a vezető tisztségviselővel vagy befolyásos részvényessel kötött szerződés megkötését az igazgatóság (ha működik ilyen, a felügyelőbizottság), illetve az igazgatótanács érdektelen tagjainak előzetes engedélyéhez kötni. Az engedély hiányában kötött szerződésekre az érvénytelenség, valamint – kár bekövetkezése esetén – a mulasztást elkövető személy kárfelelőssége lenne a megfelelő szankció.

2.4. Bizonytalan körvonalú előírások a legfőbb szerv jóváhagyására

Nemzetközi kitekintésünk alapján az érdekellentét kezelésének legkézenfekvőbb módja, ha a vezető tisztségviselővel kötött szerződés érdeméről – előzetesen vagy utólag – a társaság tagjai is ítéletet mondhatnak. Ennek ellenére sem a hatályos, sem az új Ptk. Tervezete szerinti társasági jogunk részvénytársaságról szóló része nem tartalmaz a legfőbb szerv jóváhagyásáról szóló rendelkezéseket. Az alapszabályban természetesen előírható az érdektelen részvényesek megkérdése, azonban a társaság vagyona feletti korlátlan ellenőrzés fenntartásában érdekelt alapítók gyakran nem tartják szükségesnek ennek kikötését. Ráadásul a jelenlegi kodifikáció során törvénybe ültetni kívánt bírósági gyakorlat⁸⁹ szerint a jóváhagyás kikötése harmadik személyekkel szemben nem hatályos, kivéve, ha a harmadik személy a korlátozásról vagy a feltétel bekövetkeztének vagy a jóváhagyásnak a szükségességéről és annak hiányáról tudott vagy tudnia kellett volna.⁹⁰

A korlátolt felelősségű társaságokban az első társasági törvényünk hatálybalépése óta kötelező taggyűlési jóváhagyást a továbbiakban is fenntartja a jogalkotó,

⁸⁹ BH. 1997. 297.

⁹⁰ Új Polgári Törvénykönyv Tervezete 3:28. §

de annak alkalmazása körül nem csökken a kérdőjelek száma. A Gt. a taggyűlés kizárólagos hatáskörébe sorolja olyan szerződés megkötésének jóváhagyását, amelyet a korlátolt felelősségű társaság saját tagjával, ügyvezetőjével vagy ezek közeli hozzátartozójával, illetve élettársával köt.⁹¹ Az új Ptk. Tervezete kiterjeszti az érdekeltek körét a felügyelőbizottsági tagra, a választott könyvvizsgálóra és ezek közeli hozzátartozójára.⁹² Az érdekellentétek jogalkotó általi tudatosítására utal, hogy az elfogadásra előterjesztett szöveg a számviteli beszámoló elfogadásán kívül egyedül ezt a tárgykört rendeli kötelező taggyűlési hatáskörbe. Ugyanakkor a kodifikátorok fantáziája továbbra sem érte utol a piaci szereplőket, mert sem a vezető tisztségviselő vagy tag jelentős érdekeltiségeivel (tagi részvételével, vezetői tisztsége alatt) működő cégekre, sem a jogi személy tag irányítójára nem terjed ki a szabályozás hatálya, sem a felsoroltak érdekében eljáró személyekre. A zárt felsorolás miatt látszólag a bírói jogalkotásnak sem nyílik tere, szemben a francia joggal, ahol a „közbeiktatott személy” („*personne interposée*”) útján a társasággal kötött szerződéseket is alá kell vetni a taggyűlés döntésének. Ugyanakkor a korábbiakban láthattuk, hogy a gazdasági érdekellentétre tekintettel a magyar bíróság sem habozik a taggyűlés engedélyéhez kötni az azonos ügyvezető által képviselt társaságok közötti szerződéskötést. A jobbiztonság szempontja azonban az érdekelti kör átgondoltabb törvényi meghatározását tenné szükségessé, még ha ez részben – gondolva a közvetítő útján kötött szerződésekre – bírói diszkréciónak teret adó rendelkezéseket is jelentene.

A gazdaság szereplői a tagi jóváhagyás időzítésével és megadásának módjával kapcsolatban sem találhatnak egyértelmű jogszabályi rendelkezéseket. E tekintetben ráadásul a joggyakorlat sem szolgál biztos támponttal. A Pécsi Ítéltábla egy közzétett döntésében a tagok utólagos, ráutaló magatartással megadott beleegyezését is elegendőnek tartotta, míg egy másik döntésben – teleologikus értelmezésre támaszkodva – az előzetes, taggyűlési határozatba foglalt engedélyt követelte meg.⁹³ A kérdés mindenképpen törvényhozói választ igényel. Az előzetes engedély mellett szólhat, hogy az érdekellentétet még azelőtt kezeli, hogy a megkötött szerződés kárt okozhatna a társaságnak, ezzel egyúttal a vezető tisztségviselő szempontjából egy későbbi peres eljárás jelentette kockázatot is csökkenti. Ugyanakkor a legfőbb szerv döntéshozatala időigényes és költséges lehet: valószínűleg ez az oka, hogy az angol *Companies Act* is csak néhány meghatározott szerződéstípust köt a tagok előzetes engedélyéhez. Emiatt álláspontom szerint helyesebb lenne, ha a társaság és ügyvezetője vagy tagja közötti szerződésről a taggyűlés utólag, de legkésőbb az érintett üzleti évet lezáró mérleg elfogadásakor szavazna. A döntéshozatali kompetenciák társaságon belüli elosztási rendjének is ez a megoldás felelne meg inkább.

A részvénytársaság esetében a jogalkotó szinte teljesen figyelmen kívül hagyta a szerződésekkel kapcsolatos gazdasági érdekellentétet. Egyedül az alapításkori

⁹¹ Gt. 141. § (2) bek. m) pont.

⁹² Új Polgári Törvénykönyv Tervezete 3:173. § (2) bek.

⁹³ Ld. Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.188/2009/4. sz. határozata: „A törvényi rendelkezés céljából, de a törvény szövegéből is egyértelműen következik az, hogy e taggyűlési jóváhagyás a szerződés megkötésének előzetes jóváhagyását jelenti, nem pedig a már megkötött szerződés utólagos jóváhagyását.”

vagyon védelme körében található a hatályos Gt-ben a szabályozás egyfajta kezdeménye, de az új Polgári Törvénykönyv Tervezetéből már ez is kimaradt. Jelenleg a cégbejegyzéstől számított két éven belül a társaság és annak alapítója, valamint a társaság és a szavazati jogok legalább tíz százalékával rendelkező részvényese közötti vagyonátruházási szerződés létrejöttéhez a közgyűlés előzetes, jóváhagyó határozatára van szükség. A rendelkezés csak azon ügyleteket érinti, amelyeknél a részvénytársaság által teljesítendő ellenszolgáltatás elérné az alaptőke egytizedét. A jogalkotó itt szemmel láthatólag a részvénytársaság és a felette érdemi befolyást gyakorló részvényesek közötti érdekellentét kezelését tartotta fontosnak, és mellőzte a vezető tisztségviselővel kötött ügyletek körét. Álláspontom szerint nem csak a részvényesekkel kötött ügyletek, és nem csak az alapítást követő kétéves időszakban érdemelnek szabályozást. Szakítani kellene azzal a felfogással, hogy a jogrendszerünkbe ültetett külföldi szabályokat csak a könnyű irányíthatóságot előnyben részesítő többségi részvényesi érdekeknek megfelelően, azok adott országbeli kontextusát – egyben a háttérükként szolgáló gazdasági realitást – teljesen figyelmen kívül hagyva alkalmazzuk. Mind az OECD és a Bizottság felelős társaságirányításra vonatkozó dokumentumai, mind a vizsgált országok tapasztalatai alátámasztják, hogy az érdekellentétet felvető ügyletek legfőbb szervi jóváhagyása a részvénytársaságokban is indokolt. A kft.-hez hasonlóan elegendő ha ez utólag, a számviteli beszámoló elfogadásával egy időben történik. A szabályozást természetesen értelmetlen lenne minden részvényesre kiterjeszteni, de – az igazgatókon, felügyelő bizottsági tagokon, könyvvizsgálón és ezek hozzátartozóin kívül – a szavazati jogok legalább tíz százalékával rendelkező részvényessel kötött ügyleteket a hatálya alá kell vonni. A személyi kör meghatározásakor szintén nem szabad megfélemlíteni az azonos vezető tisztségviselők által vezetett gazdasági társaságokról, valamint a bármely érintett érdekében eljáró személyekről sem.

2.5. Költségcsökkentő szabályok hiánya

Amint a magyar jog elemzéséből kitűnik, sem a Gt., sem az új Ptk. Tervezetének rendelkezései nem tartalmaznak a társaság és vezető tisztségviselője szerződéskötése során felmerülő érdekellentéteket célzó koherens szabályozást. Ebből következően értelemszerűen nem találhatók a csekély jelentőségű ügyletek megkötését egyszerűsítő rendelkezések sem. A joggyakorlat elemzésekor bemutatott képviseleti jogi szankciók kockázata ezért szinte bármely szerződés megkötésekor felmerül.

A főleg az adminisztratív terhek elkerülése érdekében a csekély jelentőségű ügyleteket javasolt kivonni a szabályozás hatálya alól. Ennek meghatározása, hogy mi minősül ilyennek, több módon történhet. Az angol jog a meghatározott érték alatti szerződéseket mentesíti, míg a francia törvényhozó a jogalkalmazóra bízta annak megítélését, hogy mi számít a „mindennapi üzletmenet körében, szokásos feltételekkel” kötött szerződésnek. Tekintettel arra, hogy a nagyszámú magyar kft. túlnyomó többsége, de még a részvénytársaságok egy része is nemzetközi mércével viszonylag alacsony forgalmat bonyolít le, nehéz lenne pontos értékhatárhoz kötni a szabályozás alól kivont szerződéseket. Célszerűbbnek tűnik a francia jogban látotthoz hasonló, az adott társaságra egyéniesíthető jellemzők („mindennapi üzletmenet körében, szoká-

sos feltételekkel”) alapján meghatározni a szabadon megköthető szerződések körét. A bírói mérlegelés korlátok közé szorítása céljából ez a kör esetleg egy egyértelmű mérőszámhoz – pl. az előző éves árbevételhez – való viszonyítással is meghatározható.

* * *

A külföldi példák elemzéséből látható, hogy nincs egyedül üdvözítő módja a társaság működésével együtt járó érdekellentétek kezelésének. Az egyes nemzeti szabályozások – az adott ország gazdasági struktúrájával és jogi tradícióival összefüggésben⁹⁴ – eltérnek egymástól. Közös azonban bennük, hogy a tételes jogi szabályok és a bírói gyakorlat egymásra ható fejlődése az érdekellentétek kezelését célzó koherens, az érdekeltek számára kiszámítható és közgazdaságtanilag hatékony szabályozást eredményezett.

A gazdasági társaságok működése során természetszerűen felmerülő érdekellentéteket hazai jogalkalmazóink – egységes koncepciót tükröző, szabatosan megfogalmazott tételes jogi szabályozás hiányában – a polgári jog általános szabályait segítségül hívva próbálják kezelni. A vizsgált eseti döntések a probléma iránti érzékenységről tanúskodnak, ugyanakkor az esetlegesség jegyeit is mutatják, így nem szolgálhatnak biztos támpontul a piaci szereplők számára. A vállalatirányítás logikáját figyelembe vevő, gazdasági szemléletű elemzés a társaság számára hátrányos szerződések kiszűrésére alkalmas, ugyanakkor az előnyös ügyletek megkötését nem akadályozó, túlzott adminisztrációs költségeket nem keletkeztető szabályozás szükségességére mutat rá. Ennek kialakítása nem zárja ki – sőt, kifejezetten szükségessé teszi – az általános jellegű elvárások, így a társasági érdek elsődlegességén alapuló vezetői felelősség, valamint „az üzleti életben tisztességesen gondolkodó emberek értékrendjének”, mint a jóerkölc mércéjének fenntartását. Az új Polgári Törvénykönyv Tervezetének társasági jogi része azonban átgondolásra szorul: üdvös lenne, ha az egyes társasági formák körében az ügyvezetésre vonatkozó szabályok még a törvénykönyv elfogadása előtt kiegészülnének a társaság és vezető tisztségviselője közötti szerződésekre vonatkozó részletes előírásokkal.

⁹⁴ Lucian Arye BEBCHUK – Mark J. ROE: A Theory Of Path Dependence In Corporate Ownership And Governance. *Stanford Law Review*, Vol. 52. 127–170.

